

ТМГ. XXXVIII	Бр. 3	Стр. 1387-1390	Ниш	јул - септембар	2014.
--------------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

Приказ дела
Примљено: 2. 5. 2014.
Одобрено за штампу: 12. 9. 2014.

Предраг Живковић
Универзитет Црне Горе
Филозофски факултет
Никшић

РЕЛИГИЈА И МЛАДИ (Религиозност младих у Црној Гори)*

Историјске турбуленције које су обележиле другу половину XX века на простору бивше Југославије оличене су у атеистичком догмату са којим се усагласио и основни тон колективног хтења. У свом манифесту, таква идеолошка матрица је постала фундаментално супротстављена оријентација општељудској потреби оствариваној у религијском сензибилитету. Религија је схватана и третирана као симптом болести и порив за манипулацију маса, а то је већ познато и слепо подржавано гесло марсистичког учења. Тако су житељи социјалистичког лагера подржавали „монотони монолози“ програмиране продукције једног мишљења са консолидованим апаратом поретка. Уместо сакралне, добили су световну религију, а где се најчистије мотриште за разумевање таквог духа времена налазило у систематској пракси – у виду индоктринираног понашања, мишљења и делања. Међутим, људски ум није темпиран да религију проналази у форми којој садржина служи као обавештење о дозираној религиозности, тако да је религија ипак успела да „емигрира“ из орбите дискредитације и потврди свој историјско-задани оквир који је требао да поткрепи човекову смисленост. Дело које прати атмосферу настајања, тачније речено ревитализацију религије је *Религија и млади – религиозност младих у Црној Гори*, Владимира Бакрача. Књига о којој је реч садржи неколико натписа о основној поставци религијског ентитета, његовој структури и функцији. Није случајно што се запис аутора и идејна преокупација баве религиозношћу младих, јер како ћемо и видети, потврђује се да сама религиозност не чини људе имуним на грешке и неразумевања. Због „интереса“ одржавања будности читаоца, значајно је навести и основну сентенцу, која представља, може се слободно рећи, и „поприште драматургије“ овог дела. Тако аутор надахнуто каже да, „истраживати религију и религиозност, њен утицај, опсег и значај је засигурно веома интересантан и врло изазован подухват, поготову ако узмемо у обзир чињеницу да је религиозност врло сложен и динамичан процес. Изазов је,

---

sociollog@gmail.com

* Vladimir Bakrač. (2013). *Religija i mladi – religioznost mladih u Crnoj Gori*. Podgorica: Narodna knjiga, 234 str.

мислимо, већи ако за регионализацију истраживања узмемо подручје Црне Горе гдје је религија и религиозност (судећи према емпијској евиденцији) била запуштена и скоро напуштена, како у смислу вјерујућих и степена религиозних становника, тако и у научном смислу и интересовању. Наиме, емпијска евиденција из периода владавине социјалистичког режима, иако скромна, биљежи да је религиозност на овим просторима била изразито ниска, и много испод просјека у компарацији са државама из региона. Научно-истраживачки подухвати о религији и религиозности су били још ређи, што све ствара слику о положају и значају религије у црногорском друштву. Социолошка интересовања за религију су била сасвим спорадична појава, најчешће као дио узорка из бивших југословенских република“ (Вакраћ, 2013, стр. 11–12). Како запажа аутор, системска инсценација довела је до атеистичке ентропије, која је била и изворна социјализација младих. Сви садржаји једног секуларизованог доживљаја и понашања били су апсорбовани у идејни скелет марксистичке доктрине, коју су „више подржавали, него што су је познавали.“

Управо и социолошка едуцираност Владимира Вакраћа фокусира га да идејни скрипт за спознају ревитализације религије опсежно истражи код младих. Почетне тематске формулације аутора посвећене су дефинисању религије. Та настојања се свде на она теоријска „чворишта“ која религију дефинишу и опажају на основу њеног утицаја на друштвени живот. Тиме аутор јасно избегава сваки вид теолошког дискурса, пружајући својеврстан пледоаје социолошком приступу и дефинисању религије. Овако припремљен терен доводи до следећег тематског места, посвећеног проблему секуларизације. Тако аутор у поглављу посвећеном секуларизацији не даје панорамски преглед, већ сопствени печат у тумачењу и дефинисању овог феномена. Грубо речено, секуларизација је довела до лаганог и насилног уништавања сећања на религијску праксу и промовисала прелазак из конзервативне догме у модерно растерећење религиозне одговорности. Свој наум, Владимир Вакраћ остварује претресањем историјске генезе овог појма, која датира од Јохана Готфрида фон Мајерна, Хегела и Макса Вебера и њихових записа, који чувају сведочанство секуларног позива. „Овдје је ријеч о периоду када еклезијална контрола губи моћ и утицај над економско-политичком сфером друштвеног живота. Наиме, у оквиру студије о протестантизму и културних промјена модерног друштва, Вебер у Сабраним списима из социологије религије биљежи да је процес модернизације неизбјежна судбина Запада. Вебер, концентришући се на анализу протестантске етике (калвинизма) и капитализма у западном свијету, служи се појмом 'отчаравање' свијета, како би указао на историјску еволуцију, преко које се развило модерно западно друштво (и капитализам)“ (Вакраћ, 2013, стр. 87).

Разрађени идеолошки концепти, чији је успех имплициран развојем доминантне свијести, довео је до друштвене маргинализације, прогона и религије у социјалистичкој Југославији. Доминантном утицају идеолошког устројства морала је, како запажа аутор, бити подвргнута и СПЦ, као историјски препознатљив стожер српског националног идентитета. „Иако је у врху власти у СФРЈ постојао извјестан антагонизам око заузимања политичког става по питању религије, преовладавало је мишљење да би се прогонном свештенства отуђио извјестан дио вјерничког становништва. Стога се системска политика према религији односила у складу с идеологијом и пар-

тијским интересима по којој је религија издиференцирана из политике. Правно рјешење је нађено у тековинама грађанских револуција, у одвајању цркве и државе (секуларизација) и у слободи вјерског изражавања. Испољавање вјерске слободе је фактички било само на папиру, па се сваки јавни вјерски обред третирао као директан атак на систем и поредак СФРЈ“ (Вакраћ, 2013, стр. 136–137). Према релевантним изводима на које се аутор позива, може се видети да је најмањи степен религиозности забележен на подручју Србије и Црне Горе. „Ниво религиозности код православног становништва био је толико низак, да се међу научним круговима говорило како је ријеч о религијски неатрактивном подручју у којем влада религијско мртвило (Ђорђевић, према Вакраћ, 2013, стр. 139). Постулирана теза пледира закаслелој ревитализацији и десекуларизацији која је захватила православно хомогено подручје крајем 80-их и почетком 90-их година прошлог века. „Распадом социјалистичког система праћеног ратом у Босни и Херцеговини, долази до национално – политичке ревитализације религије што доводи до конфесионалне хомогенизације, мобилизације религијских и националних скупина, а то је водило ка јавној подршци религијским заједницама, те самим тим и веће повезаности с религијом и црквом. То је нарочито био случај са СПЦ, пошто је првославље представљало најатеизованију и најсекуларизованију религију у поређењу с другим конфесијама. С тим у вези, ревитализацијом православа на друштвеној сцени почетком 90-их година и њеним буђењем из дремљивости у социјалистичкој Југославији, долази до поновног враћања неких функција религије, чиме је религија још једном потврдила своју реверзибилност. Опет религија даје идентитет и идентификацију заједници интегришући појединца у колектив“ (Вакраћ, 2013, стр. 147–148). Стицање таквог уверења аутор образлаже кроз „практиковање“ религиозне праксе. Кроз религиозну праксу, аутор је прецизно одредио ниво и степен религиозности, тако да је религија као фаворизовани избор на подручју Црне Горе, постигла својеврсну стабилизацију, али и даље са отвореним питањем, да ли због „порива религиозности“ или због „порива друштвености и помодности“. Као да је ауторова опомена следећа: „Врло је фреквентно вјеровање да је *Христ син Божији* (за хришћане) и да је *Мухамед Божији посланик* (ислам). Скор вјеровања у ове догматске поставке је врло висок и граничи се са вјеровањем у Бога, што бисмо објаснили чињеницом да је постојање Христа и Мухамеда могуће научно доказати. Интересантно је да је вјеровање у есхатолошку поставку *вјеровања у живот након смрти* знатно еродирано, и да је код свих конфесија знатно исподполовично. Овдје бисмо могли прихватити мишљење неких аутора (Благојевић, 2010) када се говори о дисолуцији догматског вјеровања. Испитаници најчешће не вјерују цјеловито и потпуно у догматско – есхатолошко језгро вјере, већ преферирају нека догматска вјеровања, док се она ближе есхатологији већински одбацују, о чему недвосмислено свједочи и наше истраживање. У сваком случају, могли бисмо закључити да је реafirмација доктриниране ортодоксије врло фреквентна, поготово када је ријеч о вјеровању у неке кључе религијске догме “ (Вакраћ, 2013, стр. 390). Степен религиозности могуће је анализирати и на основу индикатора верске праксе. Отуда и следи децидиран став аутора, да су млади у Црној Гори снажно религиозни, ако религиозност заснивамо на обредним веровањима традиционалног типа, док је опсег инхерентне верске праксе знатно ероди-

ран. „Уколико религиозност оцјењујемо или процјењујемо на основу индикатора који се тичу теолошко-доктринираних познавања властите вјере, онда морамо закључити да религијска ситуација није на завидном нивоу... Ово нас наводи на закључак да је ријеч о традиционалном или конформистичком типу вјерника, који своје вјерско убјеђење (вјеровање) не црпи из теолошког познавања властите вјере, већ из неког личног разлога (нпр. страхопоштовање), због прилагођавања средини, културе, породичног васпитања и традиције, итд... Од три вјерске групе обухваћене истраживањем, најмањи степен вјерског знања посједују припадници православне вјероисповјести. Овај податак се уједно поклапа и са већином осталих индикатора, по којима можемо закључити да припадници православне вјероисповјести биљеже најмањи степен религиозности у компарацији са осталим двама конфесијама“ (Вакгаћ, 2013, стр. 394–395–396). Допринос Владимира Вакгаћа ризници проникнуте грађе ревитализације религије са посебним освртом на религиозност младих, представља својеврсно сведочанство и својину једног одломка свести који је пресудно прожео религијску дистинктивност у постсоцијалистичком периоду. Таква идејна платформа погодна је за нова компаративна истраживања, а аутору пружа оправданост за полазне премисе, на основу којих је успео да упозна аспекте религијског утицаја на друштвену збиљу и конзистентност његовог научног позива.